

BOSHLANGICH SINFI O'QUVCHILARIDA HUQUQIY ONGNI RIVOJLANTIRISH TEXNALOGIYASI

Tilabova Xilola Avazmoratovna
Buxoro Osiyo xalqaro universiteti
Pedagogika fakulteti 1-kurs magistri

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida huquqiy ongni shakllantirishda o'qituvchini kreativ harakatlari va uning samarasi xususidagi fikrlar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: kreativ, huquqiy ong, boshlang'ich sinf, o'quvchi, interaktiv usul.

Mustaqillik yillarida haqqoniy, milliy o'zligimiz va ma'naviyatimizni tiklash, rivojlantirish asosiy muammoli vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikni qo'lga kiritib, mustaqil taraqqiyot yo'lga o'tgach, jamiyatimizning o'z tarixiy o'tmishini anglashga qiziqishi keskin kuchaydi. Bu hol buyuk tariximizning muayyan davrlarini haqqoniy va xolis baholash, O'zbekiston xalqlari rivojlanishining yangi, ajoyib, ulug'vor manzarasini yaratish imkonini berdi. Bugungi kunda olib borilayotgan ilmiy izlanishlar tufayli inson jamiyati kundan kunga takomillashib, shaxs dunyoqarashi kengayib, madaniy hayot mazmuni boyib boraveradi. Kechagi kundan, tarixdan olingan saboqlar ertangi yorug' kunva porloq kelajakka zamin yaratish uchun sharoit manbasiga aylanib boradi. Shaxs shu hayotiy saboqlar sabab o'zini yo'l qo'yilgan xato harakatlaridan to'g'ri mushohada yuritishga qodir bo'ladi.

Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni rivojlantirib borish qonun ustuvorligini ta'minlash va qonuniylikni mustahkamlashning eng muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Yurtimizda so'nggi yillarda milliy huquq tizimini tubdan isloh qilish, jamiyatda huquqiy madaniyatni shakllantirish borasida sezilarli ishlar amalga oshirildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning 2019 yildagi "Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida" Farmonida "yosh avlod ongiga huquq va burch, halollik va poklik tushunchalarini hamda odob-axloq normalarini chuqur singdirib borish, Konstitutsiyaning muhim jihatlari ularga bolaligidan boshlab o'rgatish;" asosiy vazifa qilib belgilab berilgan bo'lib, ushbu me'yoriy hujjat huquqiy demokratik davlat hamda fuqarolik jamiyatni qurishni o'z maqsadi qilib olgan jamiyatimiz uchun huquqiy tarbiyaning asosini belgilab beruvchi asosiy tamoyil bo'lib xizmat qiladi. Darhaqiqat har qanday jamiyatda yosh avlodning ta'lim-tarbiyasi doimo dolzarb muammo sifatida e'tirof etiladi. Uning ikkinchi muhim jihati esa yoshlarning ijtimoiy-huquqiy ongini shakllantirishda huquqiy tarbiyaning rolidir.

O'zbekiston Respublikasining uzluksiz ta'lim tizimining ajralmas va eng asosiy bo'g'ini boshlang'ich ta'lim ekanligini e'tiborga olgan holda aynan huquqiy tarbiyani rivojlantirishga shu bosqichda alohida ahamiyat berish maqsadga muvofiqdir. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilar huquqiy jihatdan chuqur nazariy va amaliy bilimlar hamda malaka va ko'nikmalarga ega bo'lishi bilan birga milliy urf-odatlar va qadriyatlarni hurmat qilishi, ma'naviy, ruhiy, jismoniy jihatdan sog'lom va barkamol, fuqarolik burch va mas'uliyatini shakllangan bo'lib voyaga yetishlari kerak.

Fuqarolik tarbiyasi tagzaminida xalq o'tmishi, tarixini o'rganish milliy qadriyatlar mohiyatini anglashga asoslangan faoliyatga o'quvchilarni yo'naltirish ijtimoiy maqsadni amalga oshirishga qaratirilgan yo'l sanaladi. O'quvchilarni haqiqiy fuqaro etib tarbiyalash, ularda fuqarolik tuyg'usini rivojlantirish, fidoiy, vatanparvar fuqaro sifatida tarbiyalash asnosida ta'minlanadi. Yosh avlodda fuqarolik hissi va e'tiqodini tarbiyalamay turib, ularda axloqiy, xulqiy odatlar va huquqiy ko'nikmalarni shakllantirib bo'lmaydi. Shuning uchun ham fuqarolik tuyg'usini qaror toptirish murakkab jarayon hisoblanadi. Bunda dastlab o'quvchilarga fuqarolikning mohiyati va me'yoriy qoidalar mazmuniga oid ilk tushunchalar to'g'risida bilimlar beriladi.

Avvalo, o'quvchiga fuqarolik odobi va madaniyati haqidagi tushunchalar beriladi, bu xildagi hatti-harakatlarga oid ibratli shaxslar faoliyatidan namunalar keltiriladi, so'ngra faoliyat uyushtiriladi. Ana shu asosida ularda fuqarolik tushunchasi shakllanadi va fuqarolik xulqiy odatlari, ko'nikmalar hosil qilinadi. Badiiy va ilmiy adabiyotlar, matbuot yangiliklari, kinofilm, spektakl g'oyalari, turli suhbatlar mazmunini tushuntirish, targ'ib etib borish orqali o'quvchilar ongiga fuqarolik tushunchalari singdiriladi.

Darhaqiqat bugungi kunda ta'lim sohasida olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar, ta'lim mazmunini takomillashtirishga oid qabul qilingan hukumat qarorlari, ta'limni hayot bilan bog'lashni, o'qitish samaradorligini oshirishni, tez taraqqiy etib borayotgan jamiyat uchun har tomonlama rivojlangan faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lgan barkamol avlodni tarbiyalab yetishtirishni talab qiladi. Bu o'rinda ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarning kirib kelishi va qo'llanishi davr talabi bilan bevosita bog'liqdir. Shuning uchun ham yosh avlodni rivojlangan huquqiy madaniyatli qilib tarbiyalash pedagog kadrlardan yangicha yondashuv hamda ijodkorlik, kreativlikni talab etadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida huquqiy ongini shakllantirish jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega. Chunki huquqiy ong jamiyatda ijtimoiy ongning boshqa shakllaridan – falsafa, siyosat, din, axloqdan farq qiladi. U jamiyatda ijtimoiy ongning maxsus shakli bo'lib hisoblanadi, chunki huquqiy ong keng tushuncha bo'lib, jamiyatda huquqiy normalarni qabul qilish, ularni turmushda qo'llash, huquq to'g'risida bilimlarning, ya'ni huquqiy madaniyat va huquqiy tarbiya to'g'risidagi murakkab ijtimoiy vazifalarni o'z ichiga oladi. Avvalo boshlang'ich sinf o'quvchilarda

huquqiy ongni shakllantirishda tanlanadigan zamonaviy ta'lim texnologiyalarini ijtimoiy buyurtma sifatida mavjud davlat talablariga va bozor iqtisodiyoti talablariga moslashtirish hamda ilmiylik tamoyili asosida ishlab chiqish, nazariya bilan amaliyotning o'zaro aloqadorligini ta'minlanishi va yana albatta o'zida insonparvarlik va demokratik xususiyatlarni aks ettirishiga alohida ahamiyat berish zarur.

Jamiyatning demokratiya yo'lidan jadal rivojlanishi va bu borada amalga oshirilayotgan islohotlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan fuqarolarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyati darajasiga bog'liq. Mamlakatimizda barcha sohalarida olib borilayotgan islohotlarning mohiyatini anglash, ushbu jarayonda ishtirok etish fuqarolarning huquqiy madaniyati yuqori bo'lishini taqozo etmoqda. Jamiyatning har bir a'zosi o'z huquq va burchlarini hamda mas'uliyatini puxta bilishi, buni hayotiy ehtiyoj sifatida anglamog'i lozim. Fuqarolarimizning dunyoqarashi, tafakkuri mamlakat hayotiga, yangilanishlarga mos ravishda o'zgarib borishi huquqiy madaniyat tushunchasi bilan chambarchas bog'liqdir. Shuning uchun ham o'qituvchi o'quvchilarda huquqiy ongni shakllantirishda yuqoridagi jihatlarni inobatga olgan holda, interaktiv metodlarni tanlay olishi va unga ijodkorona yondasha olishi muhim hisoblanadi.

Pedagogik jarayon shakli ta'lim oluvchining mustaqil va ijodiy ishlash, kelajakda kasbiy va hayotiy muammolarini mustaqil yechish ko'nikma va malakalarini shakllantirish hamda rivojlantirishga yo'naltirilishi kerak. Bunda faol ta'lim metodlaridan unumli foydalanilishi, ta'lim maqsadlarining aniq qo'yilishi va erishiladigan o'quv natijalari pedagogik vazifalar shaklida ifodalanishi kerak. Huquqiy tarbiya hamda huquqiy ongni o'quvchilar shuurida shakllantirish uni e'tiqod darajasiga keltirish orqali amalga oshiriladi. Bevosita ta'lim va barkamol shaxs tarbiyasi bir-biri bilan uzviy bog'liq jarayondir. Mazkur jarayonda mantiqiy fikrlash, tasavvur qilish, bilish faoliyatini rivojlantirish kabi jihatlar muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida huquqiy tushunchalarni shakllantirish uzluksiz ta'lim tizimining keyingi bosqichlarida uzviy ravishda olib borilishi natijasida o'quvchilarda huquqiy madaniyat shakllanadi va muntazam rivojlanib boradi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'quvchilarda huquqiy tushunchalarni shakllantirishda individual yondoshishi, ularning psixik xususiyatlarini hisobga olishi, qalbiga yo'l topa olishi lozim, shundagina u jamiyatimizni qurish uchun munosib bo'lgan kelajak avlodni tarbiyalashning muqaddas ishga munosib hissa qo'sha olgan bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Vatan ravnaqi uchun har birimiz mas'ulimiz 9-jild, T.: "O'zbekiston", 2001.438 bet
2. Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. -T.: "Sharq", 1998. 16 bet.

3. Yoshlar dunyoqarashi shakllanishida tarixiy ong va tarixiy хотира” R,Raximov, F.Fayziyev //Т:- О’zbekiston //2008 18-бет 4. Абдуллажонова Д. Тарихий онг ва тарихий хотира // Фалсафа ва ҳуқуқ. - Тошкент, 2004. - № 2, 83- бет.

5. Tulenov J. Qonun falsafiy tushuncha sifatida. -Т.: 1959.

6. Туленов Ж., Жабборов И. Тарихий онгни ривожлантириш - давр талаби. - Т.: Мехнат, 2000, 7-бет.

7. О’zbekistonning yangi tarixi, 2-kitob (О’zbekiston sovet mustamlakachiligi davrida) Т.: 2000.